

PSIXIKANI OCHISH: SUD JARAYONIDA JINOYATCHINING PSIXOLOGIK HOLATI

Xayrullayev Erali Azim o'g'li

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti

Psixologiya yunalishi I kurs magistranti

Kalit suzlar: Sud zali, Himoya mexanizmlari, Psixiatrik baholashning roli, bosim o'tkazishi, ruhiy holati, Aybdorlik tuyg'usi, ruhiy holati.

Annotasiya: Sud jarayonida jinoyatchining psixologik holati xar hil holatda bo'lishi mumkin, Stress jim raqib sifatida Sudni kutish ayblanuvchi uchun mashaqqatli davr bo'lishi mumkin. Chunki ayblanuvchi sud zalida ahvoli juda yomon bo'ladi psixologik holati buzilgan bo'lishi mumkin.

Sud zali, adolat uchun sahna, nafaqat sud jarayonining huquqiy nozikligiga, balki ayblanuvchining shaxsidagi hissiyotlarning murakkab o'zaro ta'siriga ham guvohdir. Sud jarayonida jinoyatchining psixologik holatini o'rganish stress, aybdorlik va son-sanoqsiz ichki omillar ta'sirida shakllangan nozik manzarani ochib beradi.

Stress jim raqib sifatida Sudni kutish ayblanuvchi uchun mashaqqatli davr bo'lishi mumkin. Yaqinlashib kelayotgan hukmning noaniqligi, oqibatlaridan qo'rqish va tinimsiz tekshirish stressni keltirib chiqarishi mumkin. Bu hissiy yuk jimjimador raqibga aylanib, butun jarayon davomida jinoyatchining ruhiy holati va xulq-atvoriga ta'sir qiladi.

Ayb: og'ir hamroh Aybdorlik tuyg'usi ko'pincha sudlanuvchilarning ongida katta bo'ladi. O'z qilmishining haqiqatiga qarshi turish, ayniqsa sud zalining tantanali muhitida chuqur ichki kurashga olib kelishi mumkin. Tavba tuyg'usining og'irligi aniq namoyon bo'lib, nafaqat ayblanuvchining xulq-atvorini shakllantiradi, balki ularning so'roq va sud jarayoniga bo'lgan munosabatiga ham ta'sir qiladi.

Himoya mexanizmlari va rad etish

Psixologik tartibsizliklarni engishga urinishda ba'zi jinoyatchilar mudofaa mexanizmlarini ishlab chiqadilar. Bu mexanizmlar stoitsizm, befarqlik pardasi yoki hatto ayblovlarni to'g'ridan-to'g'ri rad etish sifatida namoyon bo'lishi mumkin. Ushbu mudofa pozitsiyasi hissiy hujumga qarshi qalqon bo'lib, oldindan aytib bo'lmaydigan va hissiy jihatdan zaryadlangan muhitda boshqaruvning o'xshashligini taqdim etadi.

Psixiatrik baholashning roli

Har tomonlama huquqiy tahlil qilish uchun ayblanuvchining psixologik holatini tushunish juda muhimdir. Psixiatrik baholash jinoyatchining ongining nozik tomonlarini o'rganadi, ularning harakatlariga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan asosiy muammolar, travmalar yoki ruhiy salomatlik holatiga oydinlik kiritadi. Bunday

baholashlar sudga jazo tayinlash va rehabilitatsiya usullarini belgilashda e'tiborga olishi kerak bo'lgan qimmatli tushunchalarni beradi.

Sud jarayonining ta'siri; Ko'pincha asosiy e'tibor jinoyatchining psixologik holatining sud muhokamasiga ta'siriga qaratilgan bo'lsa-da, o'zaro munosabatlarni tan olish juda muhimdir. Sud jarayonining o'zi ayblanuvchining ruhiy holatiga jiddiy bosim o'tkazishi mumkin. Sud zalining qarama-qarshiligi, o'zaro so'rovlar va jamoatchilikning fosh etilishi sudlanuvchining ruhiy zo'riqishiga sabab bo'ladi.

Shaxs jinoyat sodir etganda, sud tomonidan bir nechta baholashlar bo'lishi mumkin. Eng muhimlaridan biri ko'pincha jinoiy javobgarlik bo'ladi. Bu sudlanuvchining jinoiy harakat paytidagi ruhiy holati haqida gapiradi. Ayblanuvchining "aqldan ozganligi sababli aybdor emasligi" uchun ko'p sabablar mavjud. Biroq, maslahatchilarga qarshi bo'lgan ekspertlar ko'pincha ularning xulosalari bo'yicha kelishmaydi; hatto baholashni o'tkazishda foydalaniladigan vositalar o'xshash bo'lsa ham va ularning tayyorgarligi va axloq kodeksi bir xil bo'lmasa ham, juda o'xshash bo'lishiga qaramay. Maqolaning maqsadi sud ishlarida jinoiy javobgarlikni belgilaydigan psixologik baholashda qo'llaniladigan jarayonlar va vositalar bo'yicha mavjud empirik ma'lumotlar va adabiyotlarni ko'rib chiqishdir. Hujjat, shuningdek, ko'rsatilgan baholashlar va asboblarni qo'llab-quvvatlaydigan ma'lumotlarni, shuningdek ularning haqiqiylikini rad etishi mumkin bo'lgan har qanday ma'lumotlarni ko'rib chiqadi. Mavjud sud amaliyotidan foydalangan holda, shuningdek, yaqinda sodir bo'lgan qotillik ishi bo'yicha ishni o'rganish, bu muallif bu baholashlar nima uchun va qachon amalga oshirilganligidan tashqariga chiqish uchun qarama-qarshi ekspert ko'rsatmalarini sinchkovlik bilan o'rganadi, lekin ularning haqiqiylikini tekshiradi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, jinoyatchining sud jarayonidagi psixologik holati sud jarayonining dinamik va ko'p qirrali jihati hisoblanadi. Stress, aybdorlik va ichki kurash mexanizmlarining chuqur ta'sirini tan olish ham huquqshunoslar, ham ruhiy salomatlik bo'yicha mutaxassislar uchun muhim ahamiyatga ega. Jinoyatchining ruhiyatini chuqur tushunish nafaqat adolatli va adolatli huquqiy tizimni yaratishga yordam beradi, balki jinoiy xatti-harakatlarning asosiy sabablarini bartaraf etish va rehabilitatsiya qilish yo'llarini ochadi.

Adabiyotlar ruyhati:

1. Maxmudova Z.M., Olimov L.Ya. Social Psychological Characteristics Of Psychological Defenses Manifested In Adolescents In Extreme Situations. Вестник интегративной психологии журнал для психологов. Выпуск № 22, 2021 г. С 233237.

2. Elov Z.S. Causes and analysis of suicidal thoughts among adolescents. EPRA International Journal of Research and Development (IJRD). Volume: 6 | Issue: 11 | November 2021 75-76

3. Elov Z.S. Conditions and the reasons of cases of the suicide among the staff of law-enforcement bodies. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol 5 2017

4. Elov Z.S. Psychological influence of speech disorders and the causes that cause them on the child's psyche. Academicia globe: inderscience research volume: 3, issue 1, january-2022 39-42

5. Elov Z.S. Researches of the Reasons Conditions, Fastors of Suicide Rick Intellectual Archive Volume 5 Number 1. 2016. 49-53